

ЗАСЕЛЕННЯ ТА ЗАБУДОВА УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА МУСАЇТ У МОЛДОВІ

Зоя Гудченко

УДК 728.67:711.437(478.9=161.2)

У статті досліджено українське село Мусаїт у Молдові, заселене близько 200 років тому вихідцями з України. Завдяки моноетнічності в ньому збереглися культурні традиції прабабківщини переселенців, які мають наукову та пізнавальну цінність.

Ключові слова: ландшафт, заселення, забудова, двори, типи житла, будівельні матеріали, магичні обряди, вірування.

В статье исследовано украинское село Мусаит в Молдове, заселенное около 200 лет тому назад выходцами из Украины. Благодаря моноэтничности в нём сохранились культурные традиции прародины переселенцев, которые представляют научную и познавательную ценность.

Ключевые слова: ландшафт, заселение, застройка, дворы, типы жилища, строительные материалы, магические обряды, верования.

The article examines the Ukrainian-inhabited village Musayit (*Musaitu*) in Moldova, which was populated nearly two hundred years ago by the expatriate Ukrainians. Due to monoethnicity, it has preserved the cultural traditions of the ancestral home, which are of scientific and informative values.

Keywords: landscape, settlement, building, homesteads, dwelling types, building materials, magical rites, beliefs.

У травні 2002 року комплексна молдавсько-українська етнографічна експедиція досліджувала с. Мусаїт Тараклійського повіту Республіки Молдова з українським населенням, яке вже майже два століття в чужому етнічному оточенні зберігає рідну мову, давні традиції, обряди та вірування.

Село розташоване на півдні Молдови в Буджацьких степах. «Буджак» (з тур. — «Кут») — степова, перерізана балками рівнина між долішньою течією Дністра, дельтою Дунаю та берегом Чорного моря. Заселена ця рівнина з прадавніх часів. У добу Київської Русі тут мешкали тиверці, потім уличі, печеніги, половці, у середині XIII—XIV ст. — татаро-монголи. У 1538 році ці землі підпали під васальну залежність від Османської Туреччини [1, с. 167]. Турецько-татарські полчища грабували північних сусідів, здійснюючи на них постійні напади. І тільки після завершення російсько-турецької війни 1806—1812 років, згідно з Бухарестською мирною угодою 1812 року, терени між Дністром і Прутом було відібрано від Туреччини й приєднано до Росії. Відтоді починається швидке залюд-

нення спустошених земель новоприбулими росіянами, українцями та колоністами з-за кордону (німцями, болгарами, гагаузами) [2, с. 559, 562]. Звільнений від загарбників Мусаїт на початку — у першій половині XIX ст. був заселений тільки українцями.

Як видно з історичної хроніки, на досліджуваній місцевості тривалий час жили татари, а турки могли тут виконувати роль збирачів податків або воїнів форпостів. Цікаво, що в пам'яті селян-українців закарбувалися лише турки, і не існує жодної згадки про татар у зв'язку з історією їхнього села. Натомість від багатьох можна було почути про турецьке укріплення біля річки, вал і рів якого бачили ще в середині XX ст., про велике турецьке кладовище з надмогильними плитами, витесаними з ракушняка. У 1966 році спеціальні військові підрозділи протягом однієї ночі вивезли кладовище разом із 6-метровим шаром ґрунту. «Турецький слід» виявлено й на селянській садибі під час копання колодязя. Це — овальної форми мурування, яке господарям видалося турецьким колодязем, а дослідники припускають, що воно більше схоже на зерно-

сховище. Згадують селяни і про залишки мурованої споруди на іншій садибі: «У кінці підвалу було таке, як челюсті печі вимурувані» (ПЄМ). А в степу на горі біля Причепської Рипи була «як вишка. Казали, турки захоронені там» (ЧІТ).

Наведені факти, тюркські назви (поселення Мусаїт, річка Салча, інші топоніми) підтверджують той факт, що українці прийшли свого часу (близько 1810 р.) у місцевість, залишену турками. Новоприбулі брали землю в оренду, а потім так і залишилися — «присвоїлися».

На межі 1917–1918 років у Молдові встановилася радянська влада. Проте на початку 1918 року боярська Румунія захопила правобережжя Дністра й повернула ці райони Радянському Союзу тільки в 1940 році [2, с. 554]. Тяжкого румунського гніту під час Другої світової війни зазнали й українці с. Мусаїт. Це відбувалося протягом трьох років (1941 — середина 1944), коли носіями фашистського окупаційного режиму тут були румуни. У подальшому село перебувало у складі Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки, а з 1991 року — незалежної Республіки Молдова.

Село розташоване біля злучення річок Велика та Мала Салча (з тур. *Sal* — вода). Місцевість має унікальний ландшафт, що, знижуючись з півдня на північ до річкової долини, перерізується численними рипами — балками з водними джерелами. Система рип утворює мальовничий хвилястий рельєф понад річкою, яка колись мала звивисте русло. Майже тридцять років тому його вирівняли, а в північно-східній частині поселення загатили великий став (ЧІТ). Існують перекази, що колись річка була ширша й дуже розливалася під час повеней, тож, за спогадами селян, через Болград вода доходила аж до Чумая, який розташований за 5 км від Мусаїта.

Природні умови відіграли визначальну роль у формуванні планувальної системи села, спричинили етапність його заселення.

Найпершою була заселена підвищена степова ділянка над рипами — Причепка (Причеп-

півка): «Село було наверху, а тут вода була, море, ...потім вода спала, і люди спустились у рипу» (ММП). «Спочатку турки жили на горі, потім наші. Вони сюди вниз переселились, бо тут вода близько, — там глибоко вода була, це ще за Миколи. Дід мій був на війні Росії з турками» (ЧМВ). «Коли дід прийшов, не було тут села. Жили люди, називалось Причепівка, щитаї в печерах. Рипа там, обрив. Дід казав, що вони прожили в Причепівці років 15–20, усю війну. Вони займалися скотарством. Скотина знаходилась у загонах у балках. Скот пасся сам, ніхто його не кормив. Потім не стало чим поїть худобу. Почали робить ставки для скота, загати на джерелах. Дід жив там у бурдейці, у землю вкопаній врівень з землею, — дрючки ставили, валькували болотом. А тут нічого не було» (ЧІТ). Через сто років після того на місці Причепи дітлахи знаходили уламки горшків, люльки з глини.

Другим етапом заселення Мусаїта було переміщення селян у рипи, точніше — у нижні розлогі частини рип і ділянок між ними, які мали загальне зниження рельєфу в напрямку річки. Нечисленні селянські садиби вільно формувалися на певній відстані одна від одної. Вулиць спочатку не було, і лише з часом виникла мальовнича планувальна мережа поселення з кривими короткими вулицями, провулками, з глухими кутами. Рипа, біля якої осаджувався селянин, часто отримувала його ім'я, звідси назви: «Пантелеєва», «Махтеєва», «Мокійова», «Вермієва», «Слав'янська», «Захарієва» (раніше — «Васюніна»), «Маркова», «Микитова», «Гілесова».

Змінювалися господарі, змінювалися й назви рип, однак окремі старі назви залишилися й до сьогодні.

Село поділялося ще й на окремі кутки («магали»), що іноді збігалися з рипами, а інколи були самостійними територіальними утвореннями, як Парушка, Голопузівка, Лук'янівка, Березівка.

Серед перших поселенців були родини Виходців, Чечілів, Шпиців, Мельниченків, Митрашенків. Їхня прабатьківщина визначається

вельми приблизно: Шпиці — з Літина на Вінниччині — по чоловічій лінії, з Воронежчини — по жіночій; Мельниченки — з Білої Церкви; Чечілі — «з-за Дунаями прийшли», дехто з Рені, Ізмаїла, Каланчака. Найпершими вважають Виходців. Вони привезли в Мусаїт зі Львова священнослужителя для освячення землі зразу після втечі турків у 1810 році. Тоді ж на місці майбутньої церкви забили кілок, а будувала храм Святого Дмитрія громада під керівництвом прораба з Габанос. Відкриття храму відбулося в 1825 році (ШК).

Церква розташована в північно-західному кінці села між Парушкою, де оселилися Виходці, і Голопузівкою. Із цього ж краю, на горі, розміщувалися кладовища — турецьке й православне, останнє функціонує й дотепер. Неподалік, ближче до річки, за місцевими легендами, існувало турецьке укріплення. Отже, територію біля церкви можна вважати ядром села, хоча взагалі воно має не компактну, а видовжену планувальну композицію, підпорядковану дорозі, що пролягла вздовж річки. На третьому етапі забудови Мусаїта, ще при царській Росії, приблизно перед Першою світовою війною, дорога почала перетворюватись у вулицю (тепер — це центральна вулиця) з двобічним розташуванням садиб.

Церква Святого Дмитрія, складена з буттового каменю, була одноверхою спорудою. Окремо стояла дерев'яна дзвіниця з пірамідальним завершенням. Інтер'єр церкви вражав багатим оздобленням. Селяни згадують про сім бронзових дзвонів і про дзвонаря, який на дзвоні вигравав «козачка». Біля церкви були поховані священники та імениті громадяни парафії. У 30-х роках ХХ ст. церковне подвір'я огородили кам'яним муром, а в 1960-х роках «один знайшовся комуніст», що ініціював руйнування церкви, і «кумпол зірвали трактором» (ЧП). Поблизу церкви окремо стояла огорожена школа, подібна до звичайної сільської хати із саманними стінами й покриттям з рогозу («папори»). Половину будівлі займав клас, решту — житло вчителя. Опалювалося все разом, із сіней. Неподалік стояв попів-

ський будинок. Після Другої світової війни побудували більшу школу.

У селі було дві корчми. В одній з них «зала, стойка з горілкою, закускою, три стола; вхід з вулиці» (ШК). Корчма за розмірами не перевищувала хати, одне приміщення призначалося для відвідувачів, у другому жив корчмар.

Кілька будівель громадського користування не визначали архітектурного обличчя Мусаїта. Головними елементами, що формували забудову, були селянські садиби. У прилеглих до рип частинах села з нерегулярною системою вулиць садиби також мають неправильні окреслення відповідно до рельєфу ділянок. Ближче до центральної вулиці-дороги планування садиб відрізняється більшою регулярністю. Здавна присадибні ділянки були невеликі, городи нарізалися в степу: «Хто був на війні проти турків, кожному давали 15 десятин землі» (ШК). Садиби займали близько гектара. З часом зі збільшенням населення (а сім'ї мали по 11–12 і більше дітей) забудова ущільнювалася. Садків у селі майже не було через високий податок на фруктові дерева й виноград.

Найпростішими типами житла в Мусаїті були курені, землянки, бурдейки. Курінь ставили на баштані: «Просто від земні (землі) сходять дрючки густо до сволочка, що посередині; нахил з двох боків. Закручували і забивали, потім вкривали комишом, подсоником, бур'яном, обкладали сіном. В середині на землі стелили солому» (ВОП).

Землянки й бурдейки споруджували як тимчасове житло на першому етапі життя переселенців на горі в Причепівці, коли вони займалися переважно скотарством; потім, після переходу на низ — як додаткове приміщення у великих сім'ях, а також як літню кухню (ЧП). У бідних родинах це було основним житлом — у бурдейках народжували, справляли весілля, помирали. Селяни старшого й навіть середнього віку добре пам'ятають бурдейки, що масово існували до середини ХХ ст., а в поодиноких випадках і до кінця ХХ ст.

Молдова, с. Мусаїт. Світлина З. Гудченко. 2002 р.

Селянка у фартусі

Причілок хати.
1970-ті рр.

Колодязь-журавель

Передній фасад хати з піддашком на стовпчиках.
1970-ті рр.

Біда – двоколісний однокінний візок на дві особи.
Друга половина XX ст.

Віз.
Друга половина XX ст.

Панорама с. Мусаїт
з виноградниками на
першому плані

Краєвид з «рипою»

Здавна в Мусаїті будували з чамура (вальків), який виготовляли так: брали глину, соломі і воду й місили це кіньми. Наступного дня жінки брали сапи, ставали в ряд і робили вальки: «Рубаєм сапами і одламуєм і качаєм на соломі вальки. Скільки можем собі захватати, ото соломою стелем і одвалюєм і виробляєм чамур, щоб він розділявся один від одного. Тоді несуть його на носилках» (ВОП).

Чамур використовували для спорудження як житлових, так і господарських і виробничих будівель, починаючи від бурдейки й закінчуючи будинком німецького колоніста. Для більшої наочності проілюструємо процес зведення архаїчних типів будівель за спогадами старожилів.

«Землянка — коли вкопана, а якщо покладяна з болота, болотом вкрита, то це бурдейка. Бурдейка — невисока, стіни з чамура, без стелі, покрита чамуром, глиною замазана. Робили і бурдейки — напівземлянки, копані в землі на метр, — копано так, наче полець (піл) із землі залишають. Це й батько мій робив, як з вівцями у степу був, там і жив. Настеле рогожку, сіна покладе, соломи. Були присіночки і хатка. Одне віконце на схід. Стіни були похилі, як шалаш, частково в землі. Стіни зразу земньою-земньою, вальками-вальками накидані, а тоді ще й змазані. Всередині (перекриття) — стойки й балки, а тоді комиш, перекладений мелоччю, а тоді земньою, як болотом, перекладено і змазано. А знизу не змазувалось, — комиш гладенький. Виправлено на вулицю димарець від кабиці в присінках. І вона не тече: дощ пройшов, а вона суха» (ВОП). «Бурдейка, така бурдява, з глинки камінчиками-вальками зроблена: сінці, хатка, кладовочка при сінцях збоку, там мука стояла. Комиш, глина зверху. Димар отакий широкий. Два вікенця, ой, маленькі, з одного боку, — де двері. Глиною дряпана, не побілена» (ЧМВ).

Подібну бурдейку ми зафіксували на головній вулиці села. Стоїть вона затиллям до вулиці поблизу огорожі вікнами на південь. Складається з двох приміщень — маленьких сіней і хати, має чамурові стіни, двохсхилу сте-

лю. Перекриття — з очерету й чамура, обмазані глиною. Тепер використовується як сарай.

Хати в Мусаїті старого типу, майже всі тридільні: «хата — сіни — хата». Одну з хат називали нижчою (*чиста, велика, празнична, світлиця*), другу — вищою (*мала*), хоча за розмірами вони могли бути однакові. У «чистій» хаті гостей зустрічали, весілля справляли (у ній не робили печі), а в малій жили (у ній була піч). Стіни називали так: передня, задня («спина»), причілок, причілок низовий. Кожна половина хати освітлювалася через три вікна — два в передній стіні і одне — у причілковій. Зовнішні двері робили одні — у передній стіні. Призьба була тільки попід передньою стіною. Стіни кляли з чамура, обмазували й білили ззовні і зсередини, крім задньої, яку білили тільки зсередини. Дах — двохсхилний, на кроквах. Перекриття підтримувалось одним поздовжнім сволоком або двома сволоками, покладеними рівнобіжно чи навхрест. На них стелили дрючки, очерет, вальки й гладенько обмазували з двох боків. Інколи сволок посередині підтримувався сохою, щоб зменшити прогин, — часто селяни на горіщі зберігали зерновий хліб, і тоді значно зростало навантаження на сволок. Покривали хати житньою соломою, очеретом, рогозом, такі дахи простоювали майже сто років. «Під комишом тепло, й снігу не надувало» (ЧМВ). Комиш заготовляли у плавнях, коли вода замерзає. Крили «по-простому» і «по-німецькі» — «криша гладка і щітка» («підбойка») (ЧІТ). Багатші господарі крили хати черепицею домашнього виготовлення — на цементі. Долівку (*зімня, земня*) часто змащували глиною, змішаною з дрібною половиною, водою й кінським «кізьяком», а потім зверху — тільки глиною, розведеною з водою, тоді вона ставала гладенькою — полови не видно. Змащували «земню» на празники. Частіше це робили в тій «хаті», де жили, бо там швидше вичовгувалася обмазка, хоч і «солома була стеляна або рогожка» (ЧМВ).

У давніші часи кожний господар сам собі будував хату. А вже в останні півстоліття деякі

роботи виконували гуртом — «клакою». Для цього запрошували сусідів, родичів, які потім у свою чергу відпрацьовували. Клакою виготовляли чамур, саман, клали стелю, стіни.

Печі робили, коли повністю закінчували хату. Викладали їх з каменю, щоб краще гріли та випікали. Використовували для печі дрібний камінь, нанесений з рип водою. Опалювали лише ту кімнату, у якій жили: «Топили із сіней, називався підкомин. Там і кабічка, і пічка, де хліб, ставили. Потім груба викладалась, припічок, піч, куди дітей заганяли. Пічурка нижче челюстів, там дві дірочки, внизу дверці, щоб попіл вигортать. Челюсті затуляли затулкою» (ВОТ). Її виготовляли з глини, піску, соломи, замішаними на воді, висушували, обчищали, гарно обмазували і, як засвідчують господині, на рік її вистачало, не вигоряла. Димар у старіших хатах теж споруджували з камінців і глини. Димар ставили проти челюстів (прямий), а кабіцю — збоку. Дехто прикрашав комин печі малюванням квітів жовтою та помаранчевою глиною, сіро-голубим глеєм. Сволоки в давніших хатах лишали в чистому дереві, а в пізніших білили разом зі стелею та стінами.

Внутрішнє обладнання хати, де мешкала сім'я, було традиційно-українське: на покуті — писані на дошках ікони шанованих святих (Спасителя, Ісуса Христа, Божої Матері, Миколая Угодника, Пантелеймона, Василя); біля покутя — стіл; поряд — скриня; далі — дерев'яний піл, де спали; уздовж стін — лави «на козликах», ослончик перед столом, жердка над полом; мисник біля дверей; колиска, причеплена до гака в стелі, піч у кутку біля дверей. Ось як згадує батьківську хату 82-літня Ярина Чечіль: «В хаті був піл дерев'яний, рогожкою простеляний. На піл лягали ногами до печки. Мама з малою дитиною — поперек попід печкою, а ми вже з батьком (два хлопця, я третя) — туди від печі. Це два хлопця спали на лавах, лави широкі, на дві дошки — один в один бік, другий — у другий, ногою до ноги. Інші спали на долівці. Навіть і не стелились: подушку та рогожку

клали, лягали посеред хати. А літом серед двору спали — не боялись, чи жаба, чи гадюка. Як комарі, укриємось з головою. Змії ходили, але не до нас» (ЧЯТ).

«Чиста» хата була завжди гарно прибрана ряднами, вишитими рушниками. У ній зазвичай ніхто не жив, лише в окремих сім'ях це було дівчаче помешкання. Така традиція існує й дотепер.

У Мусаїті збереглися як реалії або тільки в пам'яті людей деякі обряди та вірування, пов'язані з будівництвом хати.

Як згадує Ілля Костянтинівич Шпица (1924 р. н.), перед початком будівництва господар питав благословіння у батюшки, запрошував старих людей, скажімо, діда Йосипа Швидченка, бо він «божественного настроєння». Хату ставили дверима до схід сонця. Коли починали будувати, закладали «закладчину» (закладчину). «Клали “свячене”, просворку з церкви, зерно; дехто гроші клав на покуті, щоб були багаті. Клали маленький хрестик з паличок, рушник із зав'язаними в ньому грошима» (ЧМВ). Це робили шановані люди села чи родичі. Будувати хату починали в неділю. Люди, запрошені на «перший чамур», приносили в тарілці борошно, яйця і ставили на місце майбутньої хати.

Спочатку господар благословляв робітників, клав один, другий, третій вальок, потім «кладчики» продовжували. Вели кладку від порога в обох напрямках: «Поклали ряд чамура, хрест приймають, тоді його знову ставлять, як другий чамур будуть класти, а як кінчають стіни, то заливають його нагорі «навіки вічні». Гроші ті, що в рушнику, після закінчення кладки давали першому кладчику. Наступний ряд чамура клався тільки після висихання попереднього. Коли робили дах, чіпляли сорочку на другий хрест і лишали його на горищі, поки вкривали хату. Потім хрест лишали назавжди, а сорочку дарували тому, хто криє дах» (ВОТ).

Зафіксовано два варіанти дій, пов'язаних з хрестиком у процесі будівництва хати. За першим, використовується два хрестики — для

чамура і для даху; за другим — три хрестики: для початку, для завершення кладки чамура і для даху. «Хрестик з паличок з самого початку клали в середину стін і заліплювали. Як починали крокви, теж клали хрестик у стіни. Як ставили дах, теж хрестик новий» (ОЄЯ). Тобто в другому варіанті, який нам видається логічнішим, кожний рівень висотного зростання хати освячується хрестом, який мав оберегове значення. Коли закінчувалась «клака», частували всіх учасників обідом, вином. Після цього запрошені розходились, а наступний етап будівництва здійснювався силами родини і окремих майстрів: теслів, пічників.

Перед заселенням у хату «спершу kota запирали, щоб він переспав — щоб ніяка нечисть не заводилась» (ВОП). На входини запрошували батюшку освятити хату і двір, або господар сам бризкав свяченою водою кутки хати. Як входили, несли попереду ікону і ставили на покуті. Першим ішов батько. Заносили стіл, відро з водою, «браві калачі» клали на стіл. Кликали людей обідати, роздавали їм калачі. Гості бажали господарям щастя і «многая лета» в новій хаті.

Ціла низка вірувань, обрядів, заборон супроводжували життя селянина в його оселі. Магічному впливу підпадали, на його думку, двір і все, що в ньому, хата і її окремі елементи: сволок, піч, вікна, двері, поріг, стіл тощо.

Обряди, пов'язані з деревом:

— на Трійцю гілки з акації, горіха, верби, а також траву, чепчик, васильки встромляли у стріху, ворота, двері (ВОП);

— коли дівчата приходили на вечорниці, вони зразу ж біля воріт садиби, де це відбувалося, падали на коліна і навколішки аж до порога лізли, щоб хлопці так упадали за ними (ВОП);

— для захисту від нечистої сили навколо хати і в сараї розкидали мак.

Обряди, пов'язані з інтер'єром хати:

— на сволоці випалювали свічкою хрест на Йордань;

— коли дівку сватали, вона мала стояти біля печі і колупать її;

— на день Святого Гната «чоловіка, що йде по дорозі, до хати позаклич, посади його на подушку на ослоні, пригости і дай вина — тоді курчат буде, як пороху» (ВОП);

— при народженні дитини бабка-повитуха дивилась у вікно, щоб побачити там знак, бо вважається, що кожна дитина має свій знак, свою «кумполу», «зодію», тобто долю (ВОП);

— як виносили з хати покійника, стукали тричі домовиною об поріг обох дверей. Як покійника винесли з хати, то закривали всі двері (ВОТ).

Заборони, пов'язані з хатою:

— не можна у вікна дивитись на покійника, бо як торкнешся чогось, будуть там нарости (ВОТ);

— через поріг не можна ні давати, ні брати;

— увечері не можна виносити сміття з хати;

— від Різдва до Нового Року не можна виносити сміття з хати (ПЄМ);

— не можна з хати воду виливати до дня;

— мести треба до дверей;

— не можна зі столу змитати крихти папером, бо будуть сваритися в родині;

— не можна класти на стіл гроші й шапку, бо болітиме голова.

Більшість обрядів та заборон записані від жінок з роду Виходців.

Первісний сенс тих чи інших магічних дій уже втрачено. Далеко не завжди навіть старші селяни можуть пояснити, чому треба поводитись певним чином, але продовжують те, що «йшло від предків» (ВОП).

Селянські двори в Мусаїті не мали функціонального розподілу на окремі господарські зони, надвірна забудова була довільно розкидана на ділянці залежно від конкретних умов рельєфу. У давніші часи (до початку ХХ ст.) садиби не огорожували, — «прийшов — пішов», як кажуть старожили. Очевидячки, не було в цьому гострої потреби — «був голий двір, городина і все» (ЧЯТ). «Садків не було. При мені вже з'явилися фруктові дерева, а при батькові — ні, бо ніхто не займався цим» (ЧІТ). Пізніше робили прості огорожі — то у вигляді рівчака, то з «коми-

ша», «подсоника», з лози («вербою плели»), траплялись і дощані огорожі з воротами — у заможніших селян.

З того часу, як селяни Мусаїта отримали можливість займатися не лише скотарством, а й землеробством і оселились в рипах, вони почали будувати на садибах багато надвірних споруд різного призначення з місцевих матеріалів, доступних для родини. «Були конюшні у дворі для скотини, коней, волів (сарай, — казали) і повітка — одна стінка і криша; гамбар (батьки казали — комора); курник — усе з болота; саж для свиней рублений; на кукурудзу кіш виплетений або з дошок; половник» (М).

Половник (для полови й соломи) з чамура, під очеретом робили довгий і широкий, довший за хату. Крокви даху в ньому спиралися на стіни, стелі не було. Ворота розміщувалися з торцевого боку. Обов'язковою спорудою, зважаючи на теплий клімат південної Молдови, був погріб («подвал»), який робили з каменю чи просто в землі, залежно від заможності господаря. Усередині стіни вимазували глиною. Овець тримали в повіточках, загороджених «комишом», «подсониками».

Загалом стіни майже всіх господарських будівель викладали з чамура, дах був на кроквах під очеретом або рогозом. Меншою мірою плели стіни з лози й заліплювали глиною. Очерет і лозу діставали в балках, які називалися Калинова і Вербова, також біля річки та в інших вологих місцевостях. Майстрами лозоплетіння в будівництві були брати Феодосій і Макар Митрусенки. Вони виплітали з верби повністю цілу будівлю, як скажімо, клуню. До речі, клуні в Мусаїті будували рідко, а для обмолоту хліба користувалися переважно відкритими токами — гарманами.

Феодосій Митрусенко мав власну вербу, нарізав з неї гілок для клуні, виплітав стіни, а також крокви для даху. Гілки загинав, вони висихали, тоді вербою ж і перев'язував, і дах майже повністю був плетений. Потім стіни обмазували з двох боків глиною, а дах покривали очеретом. Менші будівлі плели з лози самі господарі, як, наприклад коші (кошери)

на кукурудзу — плетені, накриті соломкою в снопах. Для добування води жителі Мусаїта користувалися насамперед джерелами, що витікали з рип (Пантелеївське, Мокіївське). Деякі з них мали цілющу солодку і м'яку воду, вона була вгору, ніби кипіла (Градинка). Коли у кожній рипі були джерела. Один запозвятий селянин направив джерело з найближчої рипи у власний город і завжди мав воду для поливу. Проте з часом більшість джерел рип пересохли, залишилися тільки окремі з них.

Здавна в селі копали й колодязі, зазвичай один на кілька сусідів. Існувало два типи колодязів — з «журавлем» і з «барабаном». Перший тип виник тут давніше, коли рівень ґрунтової води був неглибокий (близько 5 м). Пізніше цей тип колодязя майже повністю поступився місцем другому. Літні селяни згадують, як при їхніх дідах були колодязі-журавлі з дерев'яними відрами, з дерев'яними або кам'яними ночвами для напування худоби. Підземну частину колодязя робили зрубною, наземну — зрубною або кам'яною. Деякі криниці вирізнялися кришталево-чистою водою і користувалися особливою прихильністю селян Мусаїта.

Колодязі слугували не тільки джерелами водопостачання, але й відігравали важливу роль в обрядових дійствах, зокрема для викликання дощу. Обряд цей називався «Ходити по царині». Як не було дощу, люди збиралися коло церкви, брали хрести, ікони, «процесії», свячену воду несли у відрі або везли на возику і йшли з батюшкою степами по межі земель, що належали селу. Батюшка читав молитви, святив поля, череди корів, телят, які зустрічались на царині. Потім всі спускалися в село, зупинялися на кожному кутку, ставали навколішки, молились, співали богомільні пісні, просили дощу. «У кого криниці, відчиняли ворота, клали стіл, клали калачі, батюшка святив колодязі, а всі молились. Батюшці давали калачі, гроші, рушник. Повертались до церкви, заносили ікони й усе, що брали. Розходились по хатах, обідали, відпочивали, бо виходили

Розвідки та матеріали

зранку, а поверталися близько третьої години додому, поки село обійдуть. Потім виходили на вулицю, брали відро, обливали одне одного водою з криниць. І до вечора такий дощ піде, як треба!» (ЧЯТ).

Як бачимо, с. Мусаїт заснували вихідці з України понад 200 років тому. Саме завдяки моноетнічності воно зберегло й донесло до сьогодення в досить цілісному вигляді пра-батьківські культурні традиції.

1. *de Боплан Г. Л.* Опис України. – К., 1990. – Додатки.

2. Советская историческая энциклопедия. – М., 1966. – Т. 9.

Список інформантів

ВОП – Виходець Ольга Петрівна, 1926 р. н.
ВОТ – Виходець Ольга Трохимівна, 1926 р. н.
М – Митрошенко (без ініціалів).
ММП – Мельниченко Марія Петрівна, 1942 р. н.
ОЄЯ – Оживан Євдокія Яківна, 1926 р. н.

ПСМ – Павленко Євдокія Миколаївна, 1924 р. н.
ЧІТ – Чечіль Іван Тимофійович, 1925 р. н.
ЧМВ – Чечіль Марія Василівна, 1923 р. н.
ЧЯТ – Чечіль Ярина Трифонівна, 1920 р. н.
ШІК – Шпица Ілля Костянтинович, 1924 р. н.